

УДК 3.076:351.74(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.34>

Євгенія ТЯГНИРЯДНО

кандидатка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри мовної підготовки, Одеський державний університет внутрішніх справ, вул. Успенська, 1, м. Одеса, Україна, 65014

ORCID: 0000-0001-5081-9856

Бібліографічний опис статті: Тягнирядно, Є. (2022). Особливості формування професійної компетентності курсантів МВС. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 217–221, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.34>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ МВС

Окреслено важливість запровадження компетентнісного підходу у систему вищої освіти. Визначено цільову орієнтацію компетентнісного підходу. Виявлено основне завдання освітнього процесу у вищій школі. Розглянуто змістовне наповнення системи професійної підготовки курсантів МВС. Надано визначення поняття «професійна компетентність курсантів МВС», розглянуто різні авторські підходи до трактування поняття. Охарактеризовано міру охопленості професійної компетентності курсантів МВС. Представлено ознаки готовності до професійної діяльності. Вказано структурні компоненти професійної компетентності та етапи професійного становлення курсантів МВС (варіанти, професійна підготовка, професійна адаптація, первинна і вторинна професіоналізація, навички). Визначено умови досягнення ефективності у професійній діяльності. Представлено та охарактеризовано критерії професійної компетентності: мотиваційно-цільовий, когнітивний, результативно-діяльнісний. Охарактеризовано особливості змістовного наповнення професійно-психологічної підготовки. Визначили роль професійної орієнтації у забезпеченні застосування ситуаційних завдань в ході вивчення предметів блоку професійно-практичної підготовки та різноманітних ситуаційних завдань під час проходження різноманітних сценаріїв. Наголошено на важливості виконання сценаріїв, майбутнім співробітникам доводиться вирішувати нові завдання, ймовірні та нестандартні професійні ситуації. Вказано, що серед видів професійної компетентності найвагомішими є ті, що важливі для реалізації посадових обов'язків в ході професійної діяльності (пошукова, профілактична, атестаційна, комунікативна, конструктивна та організаційна). Підсумовано доречність включення знань, навичок та вмінь, які знадобляться працівникам у майбутній професійній діяльності до змістовного наповнення освітнього процесу у вищих закладах освіти МВС України.

Ключові слова: компетентність, професійна підготовка, вищий заклад освіти Міністерства внутрішніх сил, критерії формування компетентності.

Yevgeniia TIAGNYRIADNO

Candidate of Sciences in Pedagogy, Associate Professor, Professor at the Department of Language Training, Odessa State University of Internal Affairs, Uspenska str., 1, Odessa, Ukraine, 65014

ORCID: 0000-0001-5081-9856

To the cite of the article: Tiagnyriadno, Ye. (2022). Osoblyvosti formuvannia profesiinoi kompetentnosti kursantiv MVS [Peculiarities of formation of professional competence of cadets of Ministry of Interior]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 217–221, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.34>

PECULIARITIES OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF CADETS OF MINISTRY OF INTERIOR

The importance of introducing a competency-based approach to the higher education system is outlined. The target orientation of the competence approach is determined. The main task of the educational process in higher education is revealed. The content of the system of professional training of cadets of the Ministry of Internal Affairs is considered. The definition of the concept "professional competence of cadets of the Ministry of Internal Affairs" is given, various author's approaches to the interpretation of the concept are considered. The degree of coverage of professional competence of cadets of the Ministry of Internal Affairs is characterized. Signs of readiness for professional activity are presented. The structural components of professional competence and stages of professional development of cadets of the Ministry of Internal Affairs (options, professional training, professional adaptation, primary and secondary professionalization, skills) are indicated. The conditions for achieving efficiency in professional activities are determined. The criteria of professional competence are presented and characterized: motivational-target, cognitive, effective-activity. The

peculiarities of the content of professional and psychological training are described. The role of professional orientation in ensuring the application of situational tasks in the study of subjects of the block of professional and practical training and various situational tasks during the passage of various scenarios. Emphasis is placed on the importance of fulfilling scenarios for future employees to solve new tasks, probable and non-standard professional situations. It is stated that among the types of professional competence the most important are those that are important for the implementation of job responsibilities in the course of professional activities (search, prevention, certification, communication, design and organizational). The relevance of the inclusion of knowledge, skills and abilities that will be needed by employees in future professional activities to the content of the educational process in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is summarized.

Key words: *competence, professional training, higher education institution of the Ministry of Internal Affairs, criterion of competence formation.*

Актуальність проблеми. Останнім часом проблема формування професійної компетентності курсантів МВС перебуває в центрі уваги дослідників. Цей факт є визнанням того, що професійна компетентність відіграє провідну роль у професіоналізмі майбутніх офіцерів. Завданням модернізованої вищої школи є створення таких педагогічних умов, за яких курсант зможе проявити себе не лише інтелектуально та пізнавально активно, а й забезпечити формування професійно значущих якостей та професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час написання статті було акцентовано увагу на напрацюваннях ряду науковців, серед яких варто виокремити таких: Артюшин Г. акцентує увагу на сучасних вимогах до змісту та результатів освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах України; Бондаренко В., Худякова Н., Давигора Ю. вивчають практичні аспекти формування професійної компетентності працівників патрульної поліції; Борисюк О. представляє характеристику професійної компетентності офіцерів ОВС; Гапоненко Г. досліджує формування професійної компетентності водолазів-підривників у вищих військових навчальних закладах; Задорожна М. представляє основні характеристики сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції; Заїка Л. представляє результати дослідження формування професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління із застосуванням технологій імітаційного моделювання; Кришевич О. аналізує психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України; Литвин В. вивчає формування та розвиток професійної компетентності патрульного поліцейського; Скрябін О. вивчає професійну компетентність працівників карного розшуку та її види.

Однак, і на сьогодні тема основних характеристик сформованості професійної компетентності є не до кінця вивченою та актуальною.

Мета дослідження – проаналізувати особливості формування професійної компетентності курсантів МВС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження компетентнісного підходу змінило бачення та її кінцеві результати вищої освіти, що виражається у розширенні категоріального апарату опису результатів навчання, додаванні необхідних інтегративних, у тому числі світоглядних та професійно важливих якостей.

Компетентнісний підхід у навчанні все більше орієнтується на самостійність особистості у вирішенні проблем у незнайомих ситуаціях, тобто на формування у майбутніх фахівців професійно важливих якостей і навичок, які допоможуть їм вільно орієнтуватися в ситуаціях професійної невизначеності та успішно вирішувати суміжні проблеми.

Основним завданням освітнього процесу у вищій школі в даному випадку є створення умов (організаційних, психолого-педагогічних, методичних, матеріально-технічних тощо) для формування професійного досвіду вирішення самостійних пізнавальних, комунікативних, організаційних, добросовісних та інших завдань, що складають освіту, та забезпечення можливості цілеспрямованого формування професійної свідомості, інтеграції різних видів, видів діяльності військового спеціаліста в єдину, цілісну психологічну сферу діяльності (Артюшин, 2015).

Аналіз дозволяє розглядати професійну підготовку курсантів МВС як систему оволодіння знаннями та набуттям компетентностями, спрямованих на формування в особистості готовності до виконання професійних функцій, розвиток професійної майстерності через поєд-

нання всіх її складових. Впровадження компетентнісного підходу в освітній процес вищої школи характеризується цільовою спрямованістю процесу підготовки майбутнього спеціаліста на формування професійної компетентності, його вміння ефективно застосовувати знання, досвід, цінності, особистісні якості під час вирішення конкретних завдань, ситуацій.

Професійна компетентність курсантів МВС – це багатофункціональний, динамічний, особливий для навколишнього середовища, регламентований, узгоджений і злагоджений процес, пов'язаний з безперервним вирішенням комплексу проблем, завдань високого рівня.

Професійну компетентність Г. Гапоненко розглядає як головний критерій, за допомогою якого можна оцінити фахівця, а О. Торічний – як позитивний результат освіти, який виявляється у високому рівні готовності особистості до ефективної організації внутрішніх і зовнішніх ресурсів для досягнення поставленого професійного завдання майбутніх спеціалістів (Гапоненко, 2014). При цьому основним завданням процесу професійної підготовки курсантів МВС є інтеграція управлінської діяльності у цілісний освітній процес вищої школи шляхом створення належних умов для формування інтегративних якостей випускника, його професійної компетентності.

Професійна компетентність курсантів МВС охоплює особистісні риси, професійні вміння, знання, досвід, навички, здібності та мотивації. Зазначені компоненти формуються та розвиваються поступово, тому робота практичних психологів і керівництва підрозділів Національної поліції спрямована на підготовку курсанта як професіонала відповідно до компонентного складу всіх компетенцій, які передбачають: особистісно-індивідуальні й управлінські якості, пізнавальні та психолого-педагогічні компетенції. Їх формують і розвивають шляхом проведення професійно-психологічного добору, підготовки та супроводження, стимулювання службової мотивації тощо (Литвин, 2018).

Ознаками готовності до професійної діяльності можна вважати позитивне ставлення до професії, наявність спеціальних знань, умінь, навичок; формування професійно важливих якостей. Для майбутніх спеціалістів такими якостями є працездатність, готовність до постійного саморозвитку та самоосвіти, здатність до

рефлексії, формування відповідних психологічних рис особистості та рис характеру, що формують особливий стиль професійної діяльності тощо. Професійне навчання в даному випадку є засобом формування готовності до компетентної діяльності, а готовність стає результатом і показником якості навчання, що реалізується і перевіряється в діяльності. При цьому професійна діяльність є метою навчання і одночасно виконує функції контролю та корекції. Компетентність по суті є потенційною, проявляється в діяльності людини і певною мірою відносною, оскільки її оцінюють інші суб'єкти, компетентність яких, у свою чергу, може бути сумнівною (Заїка, 2019).

Структурними складовими професійної компетентності курсантів МВС є три напрямки: мотиваційний, предметно-практичний, саморегуляційний. Дослідження виявило такі етапи професійного становлення курсантів МВС:

- варіанти (формування професійних намірів);
- професійна підготовка;
- професійна адаптація;
- первинна (до 3–5 років роботи) і вторинна професіоналізація (висока якість і продуктивність);
- навички (високопродуктивна, творча, інноваційна діяльність).

Досягти курсантів МВС ефективності у професійній діяльності можливо лише завдяки успішному переходу від однієї стадії професійної компетентності до наступної, що супроводжується особистісним та професійним розвитком (Борисюк, 2014).

Досліджуючи критерії, показники та рівні професійної компетентності майбутніх офіцерів можна виділити такі критерії: мотиваційно-цільовий, когнітивний, результативно-діяльнісний. Показником мотиваційно-цільового критерію виступає інтерес до навчання та майбутньої професії, кар'єрне зростання, мотиви та мотивація до навчання та професійної діяльності. Показником когнітивного критерію сформованості професійної компетентності є якість та засвоєння знань, здатність до засвоєння практичних і теоретичних знань. Показниками результативно-діяльнісного критерію виступають ступінь сформованості професійних знань, умінь і навичок у майбутніх офіцерів, здатність застосовувати теоретичні знання у майбутній професійній діяльності (Задорожна, 2021).

Професійно-психологічна підготовка як один із шляхів формування професійної компетентності спрямована, враховуючи індивідуальні особливості, виявлені під час психологічного відбору, на підготовку нових кадрів до професії та розвиток і підвищення професійної майстерності. Професійно-психологічну підготовку О. В. Кришевич вважає процесом, який здійснюється для формування та розвитку системи знань, умінь, навичок і професійно значущих психологічних якостей, що забезпечують ефективне виконання професійних завдань, успішне подолання психологічних труднощів, а також взяття врахувати психологічні аспекти (Кришевич, 2002).

Професійно-психологічна підготовка полягає у: формуванні психологічної стійкості до негативних стрес-факторів, які траплятимуться в подальшій службі; розвитку вже набутих професійних знань, умінь і навичок для підвищення рівня службового професіоналізму поліцейського, які становлять комплекс професійної компетентності.

Професійна орієнтація забезпечується застосуванням спеціально розроблених ситуаційних завдань під час засвоєння предметів блоку професійно-практичної підготовки та різноманітних ситуаційних завдань під час проходження різноманітних сценаріїв. Ситуаційні завдання розробляються за результатами анкетування працівників практичних підрозділів з урахуванням проблемних службових ситуацій, що виникли під час виконання професійних функцій. Сценарії відпрацьовуються після засвоєння предметів тактико-вогневої підготовки.

За умови максимальної практичної спрямованості сценаріїв залучення курсанта до діяльності супроводжується співвідношенням індивідуальних можливостей, здібностей із вимогами змісту та умов діяльності патрульної поліції. У процесі виконання сценаріїв майбутнім співробітникам доводиться вирішувати нові завдання, ймовірні професійні ситуації, іноді нестандартні. У таких випадках постійно

виникають протиріччя між вимогами діяльності та рівнем розвитку як окремих суб'єктів, так і професійно орієнтованих структур психіки, що є рушійною силою розвитку майбутнього спеціаліста. Практична спрямованість освітнього процесу сприяє закріпленню набутих теоретичних знань, формуванню професійних умінь і навичок, що в цілому підвищує ефективність розвитку професійної компетентності майбутніх правоохоронців (Бондаренко та ін., 2020).

У цілому професійна компетентність забезпечується шляхом реалізації різноманітних видів професійної компетентності, які являють собою складний комплекс знань, умінь і навичок оперативно-розшукової діяльності, які в більшості випадків взаємопов'язані (Скрябін, 2009). При цьому серед видів професійної компетентності найважливішими мають бути ті, які необхідні для здійснення професійної діяльності, а саме: пошукова, профілактична, атестаційна, комунікативна, конструктивна та організаційна. У зв'язку з цим вважаємо, що освітній процес у ВЗО МВС України має бути спрямований на формування у курсантів, видів професійних компетенцій, які включають знання, навички та вміння, які знадобляться працівникам у майбутній професійній діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз дослідження показав актуальність проблеми впровадження компетентного підходу до визначення якості підготовки курсантів МВС та забезпечення ефективності формування їх професійної компетентності під час освітнього процесу. Особливе значення має сформована готовність курсантів МВС до вирішення професійних проблем і завдань з використанням набутих під час професійної підготовки знань, умінь, навичок, досвіду, професійно важливих якостей.

Перспективи подальшого навчання в сучасних умовах потребують вивчення особливостей умов і факторів професійної компетентності курсантів МВС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артюшин Г.М. Сучасні вимоги до змісту та результатів освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах України. Збірник наукових праць. Ч. 1. 2015. №22, URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nauk_praz/2015/1/3.pdf.
2. Бондаренко В.В., Худякова Н.Ю., Давигора Ю.І. Практичні аспекти формування професійної компетентності працівників патрульної поліції. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 202. № 5(125) 20. С. 29–35.

3. Борисюк О.М. Характеристика професійної компетентності офіцерів ОВС. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Психологічна»*. 2014. № 1. С. 67–76.
4. Гапоненко Г.М. Формування професійної компетентності водолазів-підричників у вищих військових навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 308 с.
5. Задорожна М. Основні характеристики сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: «Педагогічні науки»*. 2021. № 22(3), С. 93–102.
6. Заїка Л.А. Формування професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління із застосуванням технологій імітаційного моделювання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 305 с.
7. Кришевич О.В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Київ, 2002. 18 с.
8. Литвин В.В. Формування та розвиток професійної компетентності патрульного поліцейського. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 277–288.
9. Скрябін О.М. Професійна компетентність працівників карного розшуку та її види. *Наука і освіта*. 2009. № 1 / 2. С. 115–119.

REFERENCES:

1. Artiushyn H.M. (2015) Suchasni vymohy do zmistu ta rezultativ osvitnoi diialnosti u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ukrainy. [Modern requirements for the content and results of educational activities in higher military educational institutions of Ukraine] *Zbirnyk naukovykh prats*. Ch. 1. Vol. 22, URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnyk_nayk_praz/2015/1/3.pdf. (in Ukrainian)
2. Bondarenko V.V., Khudiakova N.Yu., Davyhora Yu.I. (2020) Praktychni aspekty formuvannya profesiinoi kompetentnosti pratsivnykiv patrolnoi politzii. [Practical aspects of formation of professional competence of patrol police officers] *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Vol. 5(125) P. 29–35. (in Ukrainian)
3. Borysiuk O.M. (2014) Kharakterystyka profesiinoi kompetentnosti ofitseriv OVS [Characteristics of professional competence of police officers] *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. seriia psykholohichna*. Vol. 1. P. 67–76. (in Ukrainian)
4. Haponenko H.M. (2014) Formuvannya profesiinoi kompetentnosti vodolaziv-pidryvnykiv u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional competence of divers-demolition workers in higher military educational institutions]: dys.... kand. ped. nauk: 13.00.04. Khmelnytskyi. 308 p. (in Ukrainian)
5. Zadorozhna M. (2021) Osnovni kharakterystyky sformovanosti profesiinoi kompetentnosti maibutnikh dilnychnykh ofitseriv politzii. [The main characteristics of the formation of professional competence of future police officers] *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky*. Vol. 22 (3), P. 93–102. (in Ukrainian)
6. Zaika L.A. (2019) Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv viiskovoho upravlinnia iz zastosuvanniam tekhnolohii imitatsiinoho modeliuвання [Formation of professional competence of future masters of military management with the use of simulation technologies]: dys.... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. 305 p. (in Ukrainian)
7. Kryshevych O.V. (2002) Psykholohichni aspekty rozviazання konfliktiv u slidchii diialnosti MVS Ukrainy [Psychological aspects of conflict resolution in the investigative activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]: avtoref. dys.... kand. psykhol. nauk: 19.00.06. Kyiv. 18 p. (in Ukrainian)
8. Lytvyn V.V. (2018) Formuvannya ta rozvytok profesiinoi kompetentnosti patrolnoho politseiskoho [Formation and development of professional competence of a patrol policeman] *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. Vol. 1. P. 277–288. (in Ukrainian)
9. Skriabin O.M. (2009) Profesiina kompetentnist pratsivnykiv karnoho rozshuku ta yii vydy [Professional competence of criminal investigation officers and its types] *Nauka i osvita*. Vol. 1 / 2. P. 115–119. (in Ukrainian)